

TRAJECTORIA METAFÍSICA DEL CICLE LÍRIC DE SALVADOR ESPRIU

Dintre la multiplicitat d'aparences i àdhuc d'aspectes contradictoris amb què es presenta l'obra poètica de Salvador Espriu, hi ha una unitat latent que els vertebrava, car Espriu desenvolupa un sistema metafísic unitari, superació de tots els fragments esmicolats que sembla presentar-nos en la seva successió de reculls poètics.

Hom podria dir que Espriu ha partit d'un desarrelament a la terra mitjançant l'escarniment de la realitat, com demostra el llarg ritme satírico-grotesc de les seves prosas prèvies a la seva producció poètica. El Dr. Rip, Laia, Aspectes, Miratge a Citerea, Ariadna al laberint grotesc no són sinó retaulles de la realitat del seu temps, convenientment deformats per tal d'expressar la seva peculiar visió del món, basada en un profund maniqueisme dualista bé-mal, gairebé monista (mal) constatat per l'omnipresència del mal tolerada per un Déu indiferent a la dissort dels homes.

Ja en el terreny de la poesia, aquest desarrelament a la terra l'ha conduït a la recerca de sistemes d'evasió que es desenvolupen en allò que la crítica ha anomenat "el seu cicle líric" (de Cementiri de Sinera a Llibre de Sinera, (1) deixant de banda La pell de brau, llibre de poesia circumstancial i política). Dos sistemes podem detectar-hi, en dues direccions :

Una primera direcció descensional que ens mena a l'ideal de la pau del sepulcre, expressat en el següent poema de Cementiri de Sinera :

No lluito més. Et deixo
 el sepulcre vastíssim
 que fou terra dels pares,
 somni, sentit. Em moro,
 perquè no sé com viure.
 ("P. XXVI", pàg. 181)

Aquesta davallada l'arrela en el regne dels morts estimats : l'amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel, la mare i el país de Salom de Sinera, sempre presidit per la barca del vell solitari, la Dama-mort de la poesia espriuana, com anuncia aquest poema de Les hores, II :

...

Mira com et volta el triomf dels asfòdels,
mira com avança la dama
sense ulls, la barca
del vell solitari.

Ve per tu, ve per tu. A mostrar-te,
per tot el silenci del mar, el reialme
fidel de la nit, on floreixen
pàl·lidament, en triomf, els asfòdels.

("Missatge", pàg. 203, vs. 5-12)

Es perllonga en el llibre Mrs. Death, on el poeta en un recorregut gairebé dantesc, evoca l'Infern-Purgatori de la realitat i al·ludeix vagament al seu desig d'assolir el Paradís, presentat només en potència :

Després, quan ja m'havia
fet molt de mal i quasi
sols podia somriure,
vaig triar les paraules
més senzilles, per dir-me
com passà un momentani
or de sol damunt l'heura
del jardí dels cinc arbres.

...

("El jardí dels cinc arbres", pàg. 255, vs. 1-)

Una segona direcció, ascensional en aquest cas, que comprèn els llibres El caminant i el mur i Final del laberint, i inicia un viatge de recerca del paradís, a partir de la recuperació del record d'or de la infantesa, o de l'assoliment de l'eternitat de l'instant deturat en el temps o de la plenitud

de la pàtria (El caminant i el mur). Tanmateix, aquest viatge acaba en el fracàs al final del llibre, quan el poeta se sent sols un somni fosc que enyora els palaus de la llum o paradís perdut, que no ha pogut retrobar :

...

I em perdo i sóc, sense missatge, sol,
enllà del cant, enmig dels oblidats
caiguts amb por, només un somni fosc
del qui sortí dels palaus de la llum.

("Sentit a la manera de Salvador Espriu",
pàg. 319, vs. 13-16)

No vençut, malgrat tot, el poeta assaja a Final del laberint d'enlairar-se vers la divinitat i a través de dues experiències, una viscuda i l'altra especulativa i racional, arriba a confirmar la seva intuïció de la natura del Déu sotjador en els cims de neu de la teologia negativa, un cop travessat el mur de la mort. Novament la seva temptativa d'evasió cap a la Transcendència ha fracassat, car el poeta, davant el glaç de Déu copsat com al no-res, només podrà callar com a suprem acatament i assumir, per tant, la impossibilitat d'un paradís d'or resplendent :

...

Sol, sense missatge,
deslliurat del pes
del temps, d'esperances,
dels morts,
dels records,
dic en el silenci
el nom del no-res.

("P. XXX", pàg. 350, vs. 15-21)

L'única alternativa que li resta és el retorn a la realitat, el retorn a la terra, de la qual s'havia volgut evadir, però aquest cop des d'una perspectiva nova, car a Espriu la seriosa consciència de la mort li ha donat la mesura del valor de la vida i l'ha integrat més en el cor bategant d'aquella petita pàtria, on ha descobert aquells, valors senzills i humils que fan de la dignitat humana un bé indiscutible. Llibre de Sinera l'ha inserit dintre una realitat no refusada, acceptada amb un desig de romandre-hi com a elementalitat primera i última, alhora :

Però en la sequedat arrela el pi
crescut des d'ella cap al lliure vent
que ordeno i dic amb unes poques lletres
d'una breu i molt noble i eterna paraula :
m'alço vell tronc damunt la vella mar,
ombrejo i guardo el pas del meu camí,
reposa en mi la llum i encalmo ja la nit,
torno la dura veu en nu roquer del cant.

("P. XL", pàg. 456)

Veiem, doncs, la trajectòria metafísica d'Espriu al llarg del seu cicle líric, que es presenta profundament unitària i coherent amb una actitud cívica modèlica que, malgrat les "rêveries" poètiques, l'ha convertit en "vell tronc damunt la vella mar", de cant dur i nu com la roca en la nit del seu poble.

Maria Isabel PIJOAN PICAS
Catedràtica de
Llengua i Literatura Catalana

(1) Dins Espriu, Salvador : Obres Completes-Poesia, Ed. 62, Barcelona, 1981